

מדינה בעלת היסטוריה מפוארת ומפוקפקת ו... בעלת נפש חצויה

מאת פנחס בר-זאב

תארו לעצמכם מדינה בה נולדו רבים מבכירי התרבות והחשיבה היהודית וגדולי מנהיגי הציונות המודרנית, כגון הבעל שם טוב, רבי נחמן מברסלב, אחד העם, יוסף טרומפלדור, חיים נחמן ביאליק, גולדה מאיר, אפרים קציר, לוי אשכול ורבים נוספים, ולצורך עניינו הסופר שלום עליכם.

תארו לעצמכם מדינה בה מושרשת האנטישמיות בתרבות העירונית והכפרית, בה נערכו פרעות אינספור באוכלוסייה היהודית, כמו הפוגרומים בערים ז'טומיר, פרוסקורוב ומקומות יישוב יהודיים נוספים, בהם קיפחו עשרות אלפים את חייהם.

תארו לעצמכם מדינה בה נכחדה האוכלוסייה היהודית ברובה בשואה, לפחות 100,000 מהם בגיא הריגה אחד, באבי יאר.

תארו לעצמכם מדינה שמנציחה בו-זמנית שניים מאזרחיה המפורסמים על גבי מטבעות זיכרון. מטבע אחד מונפק לכבוד אחד מגדולי הסופרים היהודיים בכל הזמנים, ולהבדיל, על מטבע שני מונצח אחד מרוצחי היהודים הנתעבים ביותר שקמו טרם השואה.

אכן, מדינה זו הינה בעלת היסטוריה מפוארת אך גם מפוקפקת; מדינה בעלת נפש חצויה המנסה להתמודד עם עבר מפואר ומפוקפק גם יחד.

מדינה זו היא אוקראינה, שהנפיקה ב-2009 מטבע זיכרון בערך 5 חריבנייה Khryvniya מכסף 925. לכבוד יום הולדתו ה-150 של הסופר והסטיריקן הגדול בשפת היידיש, העברית והרוסית. שולם נאומוביץ רבינוביץ, הידוע יותר בשם העט שלו, **שלום עליכם**. על פני המטבע מופיעים דמותו של שלום עליכם ותאריכי לידתו ופטירתו 1859-1916. הכיתוב הינו באוקראינית עם אותיות בסגנון עברי: שולם רבינוביץ ושולם עליכם, וכן התרגום של הביטוי שלום עליכם לאוקראינית, "מיר וואם".

על צד הגב (העריך) מופיעים שמו של הבנק המרכזי של אוקראינה, השם Schalom-Aleichem בלעז וציור של ספר פתוח. סמל המדינה של אוקראינה מופיע במרכזו העליון של מטבע, אשר קוטרו 33 מ"מ, משקלו 15.6 גרם וכמות הנפקתו 5,000 יחידות.

ב-2009 חוגגת אוקראינה גם יום הולדת 130 לאזרח מפורסם אחר, ועבור מעמד זה הנפיק הבנק המרכזי מטבע בערך 2 חריבנייה. איש זה, הנחשב לגיבור לאומי ומייסדה של הלאומיות האוקראינית המודרנית הוא **סימון פטליוורה** Simon Petlyura שנולד בשנת 1879 בעיר פולטאוה Poltava. פטליוורה היה בחייו עיתונאי, פוליטיקאי, לוחם עצמאות נגד השלטון הבולשביקי ונשיא המדינה בין השנים 1919-1920, בתקופת עצמאות קצרה. לאחר הכיבוש הסובייטי גלה לפריס, שם נרצח ב-1926 בידי שולחן שוורצברד, יהודי ממוצא אוקראיני.

בהיסטוריוגרפיה היהודית נחשב סימון פטליוורה לאחד מרוצחי היהודים הנתעבים לפני השואה. בתקופת שלטונו הקצר אירעו ברחבי אוקראינה פוגרומים רבים, בהם נטבחו בין 35,000 עד 50,000 יהודים. למרות שפטליוורה לא השתתף אישית במעשי הטבח, בוצעו אלה לרוב על ידי כוחות מיליציה שהיו תחת שליטתו ופיקודו הישיר. בקרב היסטוריונים אוקראיניים מודרניים רווחת היום הדעה כי פטליוורה כלל לא היה אנטישמי, שהוא אף ניסה למנוע את

מעשי הטבח שבוצעו כביכול על ידי כוחות שלא היו בשליטתו, וכי השלטון הסובייטי עמד מאחורי "סיפורי בדייה" אלה במטרה להשחיר את פניו של הגיבור הלאומי האוקראיני. יתר-על-כן, מכחישי מעורבותו של פטליוורה בפוגרומים מציינים את העובדה כי זאב ז'בוטינסקי חתם ב-1921 בפראג על הסכם עם מקסים סלאבסקי Maxim Slavsky, נציגו האישי של סימון פטליוורה, לפיו תצטרף מיליציה יהודית לכוחותיו של פטליוורה בעת פלישתם המתוכננת לאוקראינה, במטרה לשחרר את המדינה מהעול הבולשביקי. מטרת ההסכם הייתה כי המיליציה היהודית תסייע לכוחות הגולים האוקראיניים בהגנה על האוכלוסייה היהודית המקומית מפני התקפות ופוגרומים. הסכם ז'בוטינסקי-סלאבסקי מעולם לא יצא לפועל, ולמרות הביקורת הרבה שהוטחה בפניו על ידי ארגונים ציוניים שונים על ניסיון חבירתו לפטליוורה, הצדיק ז'בוטינסקי את צעדו כניסיון נואש להגן על האוכלוסייה היהודית מפני פרעות.

פני המטבע בערך 2 חריבניה מעוטרים על ידי דיוקנו של סימון פטליוורה, שמו באוקראינית ותאריכי לידתו ומותו 1879-1926.

בצד הגב מופיע סמל הרפובליקה העממית של אוקראינה קצרת-הימים (1919-1920) תחת הנהגתו של פטליוורה, שמו של הבנק המרכזי, וסמלה של מדינת אוקראינה העכשווית בקצה העליון.

קוטרו של המטבע 31 מ"מ, משקלו 12.8 גרם והנפקתו מוגבלת ל-35,000 יחידות. מטבע זה הוטבע מסגסוגת

הקרויה "אלפקה" alpaca או "כסף גרמני" German silver, נתך המורכב מנחושת, ניקל ואבץ. מקורו של השם "כסף גרמני" בשימוש הרב במטבעות של הרפובליקה הגרמנית הדמוקרטית לשעבר - מזרח גרמניה תחת השלטון הקומוניסטי - ודמיונה הרב של סגסוגת זו לכסף.

אוקראינה 2009. שני מטבעות, אחד שמעלה על נס סופר יהודי גדול, ואחר המנציח צורר ידוע לשמצה. מדינה שמנסה להתמודד עם עברה המפואר אך גם מפוקפק. מדינה בעלת נפש חצויה... תודה לקובי לידרמן עבור השאלת המטבעות לצורך הכנת כתבה זו.

